

67.

170

DISSESTITIO
HISTORICO-PHILOLOGICA,
quæ exhibet
K H Π Ο Λ Ο Γ I A N,
scu
CONSIDERA
TIONEM HORTI,
de qua
D. O. M. F.
P R Ä S I D E
M. CHRISTIANO
GRUBELIO,
SS. Theol. Cult.
In solenni Auditorio
disputabit
ad diem Januarij
JOHANNES *E*schenbach /
Eisenberg. Misn.
J E N Ä,
Typis Johannis Jacobi Bauhoferi
M. DC. LXX.

Var. Oec. Vol. II 3.

Oecon. E.
156, 3

C U M D E O!

§. I.

Emadem Atheniensem Atheniensibus expro-
brasse relatum legimus , quod nunq am de
pace nisi in bello , nunquam de tranquillita-
te nisi in tumultu , nunquam de lœtitia nisi in
tristitia consultarent. Idem forsitan & no-
bis pollicearunt , non sustinemus , dum , cum
omnib[us] horti gloria sub Jove frigido emortua
jacet atque sepulta , hortorum suscipimus
tractationem. Mille siquidem , ut cum Poë-
ta loquar , hominum sunt species , & tamen velle suum cuique est.
Sed quemadmodum suo tandem Demades exemplo discebat ,
de paupertate etiam in divitiis consultandum esse , nisi in eam in-
cidere velis : ita facili negotio rectius sentientes in eo nobiscum
consentient , quod tum demum , homines bona sua intelligent ,
cum , quæ in potestate habuerunt , ea amiserunt. Age igitur ,
Lector Benevole , in hortum te duco , aperio tibi paradisum ,
ostendo Midæ rosetum , Alcinoi Pometam , Thessalica tempe ,
rem procul dubio amoenissimam , an utilem pariter , judicabis ipse :
Siquidem in horto mors intravit in mundum propter peccatum ,
& in horto Filius Dei θρόνος sanguineos sudavit propter ju-
stitiam nostram. In horto mulier labitur , in horto Christus pro-
ditur : in horto rea damnatur , in horto damnata liberatur : In
horto misera maledictionis falmine dejicitur : in horto dejecta eri-

A 2

gitur

gitur. Annuntiatur mors per mulierē in horto, in horto per mulierem vita resurgentis proclamat. Apparuit Deus iratus in horto primum mulieri post lapsum, & post resurrectionem mulieri primus in horto placatus Deus astitit: Quæ prima culpam in horto in nos transfuderat, prima in horto transfudit & gratiam. Sed ubi sunt, dixeris, de quibus præter hominum memoriam amplius restat nihil? Fidem verbis habebis scio, si Pythagoram convivium lautissimum instituisse credideris absque cibo aut potu. Danda utique homini aliqua est recreatio, quæ si præcidatur corpori, eadem ne subtrahatur animo vide. Redimus mente in præterita, quo corpore non licet: quo non possunt pedes, animus ire valet.

§. II.

Ut verò ab ovo, quod dicitur, remordiamur, sunt, qui horti natales in Latio querunt, non desunt qui eosdem ex Græcia repetunt. Et illi quidem hortum ab oriri deductum putant, quæ sententia est Isidori lib. XVIL de R. R. Cap. 10. eò quod in hortis semper aliquid oriatur. Hi verò in diversas abeunt partes: nonnulli enim vocem horti ex χόρτος formant, quod Græcis fænum, herbam virentem, cibum & septum, quo aula cincta est, denotat; unde quidam per περιπέγμα reddunt, ut ita vi nominis hortus significet locum munitum & circumcirca septum, qui plantas alit atque custodit: Alii, in quibus est Martinius in Lex. Etym. sub voce hortus eandem ex ἔργω deducere malunt; inde enim fieri dicunt horctus i. e. munitus, fortis, & cum durusculè sonet vox, factum exinde hortus videtur. Sed conciliari forsan haud difficulti negotio utraque sententia poterit, si dicas, primam hanc & immediatam esse Etymologiam, mediatam & remotam alteram, utramque vero ex uno fonte, verbo scilicet ἔργω, quod idem est ac munio, fluere. Græcis hortus dicitur κῆπος, ut Etymologistis, quos adducit Stephanus in Lexico, placet, à κάπω vel κάπος, ventus aut flatus: Ut ita vi originis κῆπος sit ὁ περιπέγμενος καὶ εὐσίνεμος τόπος, ut Hesychius explicat, i. e. locus qui una-
dique

dique salubribus & prosperis ventis est expositus. Ebræis verò
et appellatur, quasi dicas umbraculum, monumentum, à themate
seu radice ἐπειδή protexit, circummunivit, septo vel scuto con-
clusit.

§. III.

Accipitur verò vox *hortus* non uno semper modo, sed ut alia
agricultura vocabula ad rem voluptatum transferuntur, ita hæc,
notante in primis Lipsio lib. 3. Antiqu. Lect. p. m. 129. &
Grutero in Face Critica, Τό εφηβιον γυναικεῖον antiquis *hortus*
significabat. Et licet dubitet de ista vocis acceptione Petrus
Victor Lect. Var. lib. 25. cap. 10, cum se nullibi apud bonos
Autores vocem istam in ea significatione reperiſſe, testatur, &
Heinricus Stephani, ne idem admittere cogatur, pro *hortis* fœ-
mineis in Ovidii Metamorph. lib. 10. in fin. substituit *artus fœ-*
mineos, vereor tamen, ne quæ ex Plauti Milit. a. 2. scen. 2. v. 39.
& Apuleii ἀνεχομένω adducit Laurenbergius in Horticult. l. i.
cap. 1. diversum evincant. Nec etiam dispari sensu decantatos
Hesperidum *hortos* accipi autor nobis est Taubmannus Not. ad
Mil. Plaut. Act. 2. scen. 2. v. 39. Factum verò illud credo Græco-
rum imitatione, qui in paru verecunda significatione adhibebant
vocem κῆπος, ut videre est ex joco, quem Laertius refert de
Theodoro Cyrenaico. Αἴσος enim iste irridens Stilponem Me-
garensem, qui in judicio Areopagitarum se purgans, cum argu-
eretur, in disputatione quadam negasse, Minervam Phidiæ Deum
esse, cum confessus esset, non Deum eam esse, sed Deam, & fœmi-
nam, dixit ad eum Theodorus: quomodo hoc asseverat Stilpon?
πόθεν δὲ ταῦτα ἔδει Στίλπον, ἡ ἀναβόρεας αὐτῆς τὸν κῆπον εἴθεσε; quorum
verborum interpretationem reperies apud Budæum &
Stephanum in Lexicis.

§ IV.

Licet igitur, quod contra expressa Autorum testimonia ne-
gare non auderem, in subturpiculo isto parumque honesto signi-
ficatu

ficatu reperiatur vox *hortus*, nullum tamen est dubium, quin frequentius in generaliori & forsan ad proprietatem vocis magis accedente significatione adhibetur pro omni villa. Testis hujus rei luculentissimus est Sextus Pompeius Festus, qui Lib. XVII. de V. S. cap. 10. *Hortus, inquit, apud antiquos omnis villa dicebatur.* Et in ea quoque significatione eandem vocem in XII. Tabb. accipi autor est Plinius lib. XIX. Hist. Natur. c. 4. qui etiam propterea ibi nunquam *villam* reperiri asserit. Videri potest, qui prolixior hac de re est, Theodorus Marcilius in Explicatione XII. Tab. pag. 157. & 158. Ne tamen, an vox ista apud alios melioris notæ scriptores ea in significatione reperiatur, dubites, vix affirmabis, eam in dispari legi apud Horatium in elegantissima Satyra, quæ 4, est lib. 2. Ita vero ille:

*Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus,
Hortus ubi ē tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulum sylva super his foret auctius atquè
Dimelius fecere benè est, nihil amplius opto.*

vel, ut alii legunt, addo.

Magis tamen propriè vox ista accipitur pro loco culturæ stirpium dedicato. Ubi cum duorum generum res excoli soleant, arbores & olera, factum inde est, ut eum locum, ubi olera reperiebantur, *hortum* dicerent veteres & *hortos*; *hortos* verò tantum eum appellabant, ubi consitæ erant plantæ, notantè hoc Vallæ lib. 3. cap. 9, an verò illud discrimin perpetuum sit, cum aliis non immerito dubitamus. Sed non placet hic sollicitâ scrutatione ulterius commorari, quasi, ut cum Zevecotio] Proœm. ad Florum loquar, salutem Græciæ in verborum evolutione quæsituro. Sed cum omnis ex mente accuratissimi illius disputatoris Ciceronis lib. 1. Offic. quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio, debeat cum definitione profici, ea qua fieri potest accurate hortum describimus. Est igitur Hortus locus variis plantarum, arborum, frumentorum

ticum

ticum, seminum herbarumque speciebus exornatus voluptatis, utilitatis aut utriusque gratia. Quæ descriptio cum clarius videatur, quam ut uberiori indigeat declaratio, præter necessitatem prolix non sumus, illud tamen notasse juvabit, quod ejus potissima differentia pars à fine petita sit. Nec immerito, quod si enim temporum testes historias consulamus, hortos alios voluptatis, alios utilitatis, utriusque gratia nonnullos cultos fuisse, certum est.

§. V.

Ut verò ab eo, quod ultimo ponebatur loco, initium facimus, nemo forsan erit, qui juxta cum ignarissimis ignorabit, Paradisum & voluptatis & utilitatis gratia structum fuisse & cultum. Non verò hic per *Paradisum* eos intelligimus hortos, quos potentissimi quondam Persarum Reges non nulli sua, alii aliena manu haud disparem in eventum struxerant domibus suis vicinos: (Hos enim *Paradisos* vocatos fuisse, testis est *Pollux lib. 9. cap. 2.*) sed eum, quem omnipotens Dei manus posuerat in Eden, cuiusque *auλαρείας* ergò possessores Protoplastos nostros fecerat, absque lapsu si fuisset, perpetuò futuros. Ridebant ibi argentea lilia: illinc purpurascentes rosæ promicabant: Isthinc narcissorum nivem ac ebur, hyacinthorum sanguis & aurum acuebat: Hæc inter auriflui hinc inde amnes omni crystallo nitidorem ebulliebant undam, queruloque lapsu lapillos motitabant, unde pendente musico concentu pulsabatur ær ab omni parte placidissimus. Et inde tanta felicitatis voluptas. Hinc utilitas, quod flores quibus undique repleti erat amoenissimus hortus, suavisimos spirabant Zephyros, quod extaret pomorum aurantiorum, citriorum, punicorum, granatorum ac limoniorum sine numero numerus. Sed quid, ubi, quātusve fuerit paradisus incerti sunt, quicunq; velà scripturis, vel à Josepho Flavio, illarum qui vestigia legit tenaciter, abeunt; abeunt verò plurimi. Unde hic mare quæstionum oritur, inquit *B. Lutherus Commentari ad Genes. Cap. 2. v. 8. p. 19.* & Joha-

nes Gerhardus Disput. Isag. 22. cap. 9. **opinonem** numerus non est. Optandum tamen fuisset, ut propitius fatum hunc in diem nobis servasset & plures Samuelē Bochartum; nulli enim dubitamus, quin hujus & indefessa industria & eruditio non vulgaris præstitisset, quod promisit ipse in prefat. ad suum Phaleg, sive Geographiam sacram. Ne tamen idem nobis contingat, quod erudito Bocharto, qui ipsa novitate displicebat amicis, cum his decessorum sententiis hærerent mordicus: nec præter necessitatem hic novi erimus, nec illorum veltigia, qui pecudum rita sequuntur, pergentes non qua eundum est, sed qua itur, legemus; sed illius Itaimus autoritate qui & fallere & falli nescit.

§ VI.

Ita verò ille Genes. cap. 2. vers. 8. Et plantavit Deus hortum in Eden ab oriente & posuit ibi hominem quem formavit: sed Ebræa forsitan sunt εμφανιστέρα: **וַיְתַעֲנֹד יְהוָה אֱלֹהִים גּוֹדֵבָן מִקְרָם** וַיִּשְׁמַע שֶׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יִצְחָק.

De quibus Fl. Josephus lib. i. c 4. ita: Φυσίωδε (subaudi Māusōnīς) τὸν θεὸν καὶ παραδεισὸν πρόστην ἀνατολὴν καταφυτεύσας παντόιω πεθηλότι Φύλῳ. Et post pauca: Εἰς τὰς δὲ τὸν αῆπον εἰσαγάγων τὸντε ὄδαμον καὶ τὴν γυναικαν, εἰλέυσε τῶν Φύλῶν ἐπιμελεῖσθαι. Legunt tamen MSS. Codices aliter, quod monebat vir Excellentissimus Dominus Joh. Andr. Bosius, Patronus & Praceptor noster parentis ad instar, aut siquid ulterius est pietatis, deveinerandus, siquidem pro παντόιω πεθηλότι Φύλῳ optimus Codex Gæsareus habet παντόιων πεθηλότα Φύλων. Sed dubitat laudatus vir, an satis Græcē. Regius Parisiensis: παντόιω πεθηλότα Φύλῳ, quod rectum putat. Atque sic & vetus Interpres: Omni germinatione florentem. Mox ex iisdem Codicibus legit, adsentiente itidem veteri Interpreti: Εἰσαγαγόντα Τόντο Αδαμὸν καὶ τὴν γυναικαν, κατελέυσας τῶν Φυτῶν ἐπιμελεῖσθαι. Refert enim hæc, ut quæ praefere, verbis & ē sententia Moysis. Communiter verti solet ita: Ait autem (Moses) Deum plantasse hortum ad orientem omni planta virente. In hunc hortum induxit Deus Adamum & uxorem, & iussit plantarum curam gerere. Parum igitur verecundi essemus, si aut cum Rudolpho Otreb (ita nomine per metathesin literarum ficto

fido se vocat Robertus Flud, alias de Fluctibus') in Tract. Th. ad
 Fratr. Ros. Cruc. I. 1. de vita cap. 9. & Seleucianis negaremus,
 vel unquam creatum fuisse paradisum, aut cum Origene 4. περὶ^{περὶ}
 αἰχνῶν in meras resolvetemur allegorias: id enim quid esset aliud,
 quam distorquere recta, obscurare clara, negare vera? firmo pede
 insistendum est historiæ creationis simplicissimè scriptæ; ita enim
 illa: *Et plantavit Deus hortum. Sedubi בְּעֵדָן in Eden.* Non equi-
 dem ignoramus, quam hic se torqueant Interpretes, nonnullis
 vocem *Eden* explicantibus ut appellativum, aliis ut proprium,
 Et illi quidem בְּעֵדָן reddunt per *hortum voluptatis*,
 quos sequitur & Vulgatus; quin & , ut nonnullis creditur, ipse Jo-
 sephus, qui hortum in Eden reddit absolute per παράδεισον; Hic
 tamen quomodo ab errore liberari possit, optimè ostendit illustre
 seculi nostri ornamentum *Johannes Henricus Bæclerus* dissert. A-
 cad. 9. p. 454. Hi verò per *Eden* regionem intelligunt, ut ita
 hortus iste à loco fuerit denominatus. Quæ sententia pulchre
 subsistit. Non enim in textu dicitur *Hortum voluptatem*, sed *hor-
 tum in Eden*, qui loquendi modus potius locum exprimit, quam
 horti amoenitatem; ut ut vix dubitemus, nomen loco ab horto
 aut propter hortum factum, & hortum quidem à voluptate appella-
 latum, nomenque horti loco pariter accommodatum. Versus
 verò quam mundi plagam situs fuerit paradisus, sacer Textus
 haud obscure innuit, quando addit מִקְרָב sed & hanc vocem
 multis modis reddunt Interpretes. Et quidem Aquilæ (referen-
 te Hieronymo quest. in Genes.) vertit ἀπὸ αἰχνῆς: Symmachus ἐκ
 πρώτης (Subaud. αἰχνῆς:) Theodotion ὃν πρώτοις, subaudi χρόνοις,
 vel accipe neutraliter. Et Vulgatus illos secutus reddit: à principio.
 Unde non solum Hieronymus, sed & imperitiores nonnulli ansam
 dubitandi sumserunt, anne Deus paradiſum ante iacta mundi fun-
 damenta produxerit, quod strenue affirmat Hieronymus. Verum
 rectius sentientes, cum LXX. Interpretibus κατὰ τὰς αὐτολαῖς, aut
 cum Josepho προστὴν αὐτολὴν, ad Orientem, vel ab Oriente ver-
 tunt. Licet enim vox οὐρανὸς generalis sit, & quamlibet prioritatem
 & quodlibet primordium, seu temporis, seu rei, seu loci denotet,

B.

quia

quia tamen hoc loco cum nomine regionis proprio conjungitur, rectius de prioritate loci, quam rei aut temporis accipitur, ut accuratissime monet in *prælect. publ. ad cap. 2. Genes. Plur. Rev.* *Dn. D. Johannes Musæus*, quem hic honoris, amoris, reverentiae & accurationis ergo nominare intererat plurimum. Inteligitur hinc procul dubio, quid censendum sit de iis, qui totum mundum paradisum faciunt; hoc enim si fuisset, quid opus erat producere in mundo Edem, & in Edem hortum? sed festinatio, ut ea persequari, quæ orsus sum, prohibet, ne hic sim prolixior. Plura tamen præter ea, quæ in *Dissertationibus suis Academicis* habet ante laudatus *Dn. Bæclerus* sollicitus harum rerum inquisitor inveniet apud *Chassanæum de Glor. Mund. Ludenium de in-*
format. prudent. Exerc. 2. Micræl. quest. 3 Herm. qu. 3. Dec. 1.
Gueinsium in Vite pag. 183. Kirchmeierum pecul. tractat. de Parad.
& qui nobis instar omnium est, B. Gerhardum Comment. in Genes.

§. VII.

Atque ita lustravimus, quem omnipotens Dei manus struxerat hortum, umbras nunc videamus & rudes cœlestis illius amoenitatis æmulationes, quæ e blandiente quadam suavitate invitarunt Reges & Principes, ut scapham cum sceptris, aut conjungerent, aut permutarent. Sed ne labor, quem suscipimus, prolixior videatur, quam qui perfici possit, immensus enim esset exaurire omnes, unum & alterum hortum in hac classe animo contemplabimur. Non verò possumus, quin primas tribuamus Salomonis vicidariis, de quibus ipse in *Ecclesiaste cap. 2. vers. 5. Hortos feci,* inquit, *& pomaria, & consevi in iis omnis generis fructus.* Ast, inquiet, hac de re qui dubitat: Sceptra Rex moderabatur, non palam: sedes ejus thronus erat, non humus: hominibus imperabat, non floribus: Rei, non horti, salutem quærebatur. Speciosas esse rationes fateor; an igitur recedendum erit vel à scripturæ fide? minime: aut litera ejusdem? ne latum quidem unguem. Ab hujus enim generis insultib⁹ nos felicissime liberat Clarissimus Ferrarius: Italus in elegantissimo libro, quem inscripsit: *Flora overo cultura di-*
gimp

Fiori,

Fiori, lib. i. cap. i. p. 9. cum inquit: Constantino invero ne dimostra esser cosa da Principe il dar leggi, si come agli huomini, così à fiori. E con ragione, dir potremo, che, si come il coltivar l' Horto, per esempio di Ciro, è mestiere da Re, così per quello di Constantino lo scriverne è cosa da Imperadore. E per autorità dell' uno è dell' altro faremo astretti à confessare, esser cosa ugualmente degna il trattar lo scettro; è la Marra. Quæ latine ita verto: Constantinus nobis demonstrat, Principis esse, ut hominibus sic & floribus legem dare. Et meritò, nam sicut colere hortum exemplo Cyri est regium opus, ita opus Imperatorum exemplo Constantini est de eodem scribere & præcepta dare. Et utriusque autoritate fateri cogimur, æque dignum opus esse, sceptrum tractare & palam. Non ex nova ea, sed ex vetustissimo illo, si recte quidem memini, sapientiæ fonte promana-runt. Socrates enim, qui Apollinis judicio sapientissimus judicabatur, apud Xenophonem in libro de tuenda re familiari, qui Oeconomicus inscribitur, cum Critobulo colloquens, haud obscurè innuit, quod regale esset opus horticultura. Verba ipsius ante complura secula digna judicabat summus Orator, ut parte in ficerent libri de Senectute; quis igitur erit, nobis qui vitio vertet, si pari fidere recenseamus? Dicit igitur, Cyrus minorum Persarum Regem Lylandro Lacedemonio viro summae virtutis, cum venisset ad eum Sardis, quādā conceptum agrū diligenter constitū ostendisse. Cum autem admiraretur Lysander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum subactam atque puram, & suavitatem odorum, quia afflarent ex floribus; tum dixisse; Mirari se non modo diligentiam, sed etiam solertiam ejus, à quo essent illa dimensa atque descripta; & ei Cyrus respondisse: Atqui ego omnia ista sum dimensus, mei sunt ordines, mea descriptio, multæ etiam istarum arborum mea manu sunt satæ. Tum Lysandrum intuentem ejus purpuram, & nitorē corporis, ornatumque perficū cum multo auro, multisque gemmis, dixisse. Recte vero te Cyre beatum ferunt, quoniam virtuti tue fortuna conjuncta est. Ubi tamen ὡς εν παρόδῳ addere placet, quod in præsenti Ciceronis loco Cuiacii Codex legat: Odorum qui efflagrarentur è floribus. Unde

B a

Guili-

*Guilielmio placebat: Effragrarent. Nobis in præsenti arridet eru-
dita Bosij nostri conjectura, qui effragrarentur vel effragrarent suis-
se putat. Verba Græca apud Xenophontem reperies.*

§. VIII.

Quoniam verò jucunda res est, scire & consensum nationum,
& explorare studia sumorum Virorum, non pigrabimur abire
in exempla alia, non omnia quidem, nec illustria, sed illa tan-
tum, quæ nobis sunt nota. Recensemus verò pleraque ita, ut
extremo tantum digito ea tangamus. Et quidem ex Persis no-
tissimis jam est Cyri exemplum studiumque colendi hortos, quam
ut hic repeti debeat prolixius. De Artaxerxe verò Scriptura *Esth.*
cap. 7. v. 7. dicit, quod sanguinolento Hamani consilio ad ira-
cundiam commotus, relato palatio ingressus fuerit hortum aulæ
vicinum, quem procul dubio Rex manu sua colebat; id enim,
teste *Xenophonte lib. 5. Memorab.* antiquis Regibus in laude pone-
batur. Progredi nunc ex Persia lubet in Syriam, quæ ita amore
exarserat in hortos, ut in commune verbum abiret: *Multa Syro-
rum olera.* Quin nec viti solum, sed mulieres quoque sibi exinde
& gloriam & nomina quererebant in multa secula victura; quæ fe-
licius hortis suis assequebator Semiramis, quam multi alii suis
europæis. Nec apud alias gentes horti suis destituebantur cultori-
bus, & apud Phœaces quidem Alcinous, Corinthios Tantalus, Afros
Atlas, Turcas Mahometus Turcarum Tyrannus: Illyricos Gentius,
Mauritanos Juba horticulturæ operam dabant, adeò felici succes-
su, ut superstitione antiquitas non miraretur solum omnes, sed
etiam ex iis pro Numinibus coleret nonnullos. Apud Romanos
tam vetus ea cura fuit, ut & Hortensi, Apii, Cicerones, Lactu-
cini, Pisones, Fabii, Lentuli & Cepiones, antiquissimæ familiæ, sibi
inde nomina sumerent, & Reges primitus ex hortis instruerentur;
quod satis pulchre, ut solet, ostendit antea laudatus *Ferrarius cit.
loc.* Unde Tarquinius iste non adeò erat Superbus, quin saepius
animum ad papaverum curas declinaret. Propius nunc ad nostra
tempora accedimus, ubi non ignobiliora reperimus exempla. Ex
Impe-

126

Imperatoribus enim in primis huic studio deditas erat Cæsar Au-
gustus, qui crebro ad elegantissimos Mæcenatis hortos divertit,
quos sua manu tanta cara excolebat, ut esset admirationi omnibus.
Hortorum deliciis ita capiebatur Hadrianus, ut se quotidie ad eos
conferret. Aureliano in hortis Sallustij & Domitiae vivere magis
placebat, quam in suo palatio. Fridericus III. Austriacus eam in
re herbaria notitiam habuit, ut animi gratia quandoque cum pe-
nitissimis Medicis de plantis & earum virtutibus, differere non e-
rubuerit. Sed cur foras querimus, quod domi habemus abunde?
Paraverat Northusæ in nostra Thuringiæ Heinricus cognomento
illistris & Munificus, Marchio Misniæ, Lusatiae & Libanotriæ, pri-
mus suæ familie Thuringiæ Landgravius, hortum amoenissimum,
in quo convocatis Equitibus tentoria tetenderat, feceratque in
eo arborei magnam χρυσόφυλλον καὶ αργυρόφυλλον, aureis &
argenteis foliis. Certabatur ibi concursibus equestribus, in quibus
qui hastam frangeret in adversario, utroque manente in sella, do-
no accipiebat folium argenteum; altero vero sella excusso aureum.
Vinaria vero Johannes Wilhelmus Saxoniae Dux & heros magnani-
mus anno 1562 pomarium, vel potius arbustum, vulgo ben
Baumgarten fundavit & plantavit, quod duodecim habet areas,
singulares literarum modos demonstrans: nec non fonticulis seu
aquarum guttulinijs instruatum & aviario, ut describit illud anti-
quitatum Thuringicarum hainaxarius maximè sedulus Dn. M.
Adrian. Boier Archidiaconus Jenensis. Et ne nimii simus in intuen-
dis & admirandis magnatibus, placuit optimo maximo D E O,
postquam de morte & inferno triumphaverat, Mariæ in horto,
sub forma hortulani potius apparere, quam in regali purpura aut
triumphali paludamento. Suam igitur merentur laudem, qui gra-
vissimas imperii curas horticultura, seu honestioris otij genere
levant: An vero illi atque, qui positis imperii insignibus iisdem
manibus, quibus paulò ante sceptrum tractabant, nunc sarculum
aut rufrum inimic marram aut palam versabant, in quorum nume-
ro erat Attalus Pergami Rex, Diocletianus & Maximianus Im-
peratores; judicatu non ita difficile est; ut enim alios industria,
sollem bene, et libenter conseruare possint, Bigam cum se civili sic
engem

sic hos lighavia ad suam profulit. Nec dubium est, quin eadem
in eisdem quadret sententia, quam quondam tulit Nero apud
Tacitum lib. 16. Annal. cap. 23. in Thraseam Patum & Baream So-
ranum, eò quod Consulatum & Sacerdotia adepti, post habitis iis,
hortorum amoenitati inservirent.

§. IX.

Sed ne diutius, quām par est, extra horti nostri oleas vase-
mur, qui Salomonis hortos magnificentissimē instructos fuisse
negaverit, vix erit: Ipse enim, plantavi in iis, inquit: עַכְלָד פֶּרֹא
lignum omnis generis fructus, adeoque non illas tantum arbores,
quarum in terra sancta non exigua erat copia, sed exoticas quoque,
& quas alebant terrae remotissimæ. Quo verò ipse ordine usus
fuerit, non addit, nullum tamen est dubium, quin certis inter-
vallis distinxerit arbores, & quincunce, qui *Quintiliano* placet in-
primis, aut meliori, si quisquam detut, in ordinem redegerit o-
mnes. Procul dubio non deerant horto instructissimo herbæ pe-
tigrinæ, plantisque & floribus instructus erat uberrimè: Areolæ,
labyrinthi, opera topiaria florum ac fructuum varietate nitentia
ita distinguebant singula, ut si cum hodiernis conferres, sumtuos-
itate *Hippolyti Arestini Ferrariensis* Cardinalis hortos, qui sum-
tuosissimi in Italia dicuntur, amoenitate verò viridaria castrī *Sous*
Monileheri, quæ *Champ. de loup* vocant, & amoenissima in Gallijs
credunt, aut æquarent aut superarent. Rei fidem facit, quod nun-
quam in exornando ditissimo deesset pecunia, nec sapientia in
ponendis ordinibus sapientissimo. Habebat enim ille tam ex-
stam stirpium & plantarum cognitionem, ut vastissimas arbo-
res & humilimæ plantas & que ἀξιοθεάται arbitratus fuerit, ea-
rumque historiæ & facultates, quibus quilibet affectus sanari queat
à cedro Libani ad hyssopum usq; quæ ex pariete emerferit, peculi-
aribus descripsiterit libellis, quos in templi Hierosolymitani vestibu-
lo diu asservatos, si vera sunt, quæ tradūtur ab Historicis, Ezechias,
Rex sustulit, cù videret, ad istos ceu ad Numen agrotos confugre,
& magis ab his quām à DEO morborum suorum curationē petere.
Ne verò divitias cum aliis communes possideret, quod melior
Magna.

Magnum genia vix fert, dignitas faciebat, ut splendidissimæ arcis non parum gloriae per hortos non ignobiliores conciliaret, de quo quidem etiamnum loquuntur illi, qui peregrinationi deditiamœnissima Palæstinæ loca peragrarunt, dum testantur, ostendi in terra sanctâ locum distinctis selectissimisque arborum speciebus malogranati, ficuum, vitium, palmitum, olearum, amygdalarum, & cypressorum maxime conspicuum: Fontesque monstrari dicunt, qui fuerint quondam regiae piscinæ. Ursisse verò uxorem filiam Pharaonis, si destitisset Rex, aut minuisset laborem, ut instaret operi, eò videtur probabilius, quo liberius hortorum gloriae indulgebant Ægyptii, si *Athenæo Deipnosoph.*, lib. 5. cap. 6. p. 196.

Edit. *Lugdun.* fides. An verò hortus ille in valle Hermon fuerit, contiguus illi, ubi Salvator cum Discipulis suis orabat, antequam acerbissimam passionem sustineret, ut exinde locus iste Gen. 14, 17, quod quidem Lorinus Iesuita conjicit, *Vallis Regis*, Juxta LXX. πεδίον, & juxta Chaldæū Paraphrasatem *Vallis plana & locus refrigeri* Regis appellatus fuerit, in suspenso relinquimus, nos enim meliori usi Præceptore melius sapere didicimus. *Vid. B. Gerhardus Com*ment, in *Genes. cap. 14. 17.*

§ XI.

Inter umbras, & rudes cœlestis illius amœnitatis æmulationes referimus quoque ex sacris eos hortos, quos ante excidium felicissima Sodomitarum terra alebat. Erat enim illa ὡς παραδεῖσος τε θεῶν Sicut *Paradisus DEI*, Gen. 13. v. 10. post excidium verò quid reliquum erat præter rogam & cinerem? nihil. *Vid. Joseph.* lib. 1. *Antiq.* c. 11. & lib. 5. *de Bello jud.* c. 5. *Corn. Tacit.* lib. 5. *Hist. e. g. n.* 1. Quin & Deus in his finibus seræ posteritati superesse voluit gravissimæ iræ reliquias, poma, quæ interiorem favillam mendaci superficie maturitatis includunt. *conf. Brocard.* *Monach.* in *Descript. terre sanctæ*. f. 243. Nec prætereundus hic loci *Balsami* hortus videtur, quo nomine ob amœnissima loca, & quod uni terrarum Judææ, *Plinio teste H.N. 12. 25.* balsamū concessū esset, Palæstina indigitabatur. *Straboni βαλσάμος παραδεῖσος* dicitur,

G

dicitur. Scripturæ verò, ut familiariter notum est omnibus, prætor-
quam minus familiari ejus lectioni, audit γῆρασα γάλα μέλι,
terra quo lacte & melle fluit. Quo allusisse Euripi dem credimus in
Bacis, v. 142. τετταῖς τοῦ, ταπετεῖσθαι τοῖς οὐρανοῖς οὐρανοῖς
πεῖ, δὲ γάλακτι πέδους. Βατεῖσθαι τοῖς οὐρανοῖς εἰ
ρεῖ οὐρα, πεῖ δὲ μελισσᾶ, γάλακτις τοῖς οὐρανοῖς
γάλακτις, Συρίας δῶς λιβάνης καπνός.
Campus lacte fluit,
Fluit etiam vino, fluit & apum
Nectarē: Fumus autem inde spirat,
tanquam thuris Syriaci.

§. XI.

Ex prophanis verò in primis hic nominari interetur Alcinoi
Phœacum Regis hortus. Nec immerito: ille enim & formam Pa-
radisi habere, & qui cum excolebat, hortorum DEUS antiquis
credebatur. Nullibi verò, quod ego quidem sciam, & utilitatem
& amoenitatem ejus descriptam melius reperies, quam apud Ho-
merum. Is enim postquam lib. 7. Odyss. Phœacum instituta laudas-
set, quod Iove nata Pallas, cuius munus sapientia est, iis dedisset

Ἐργατὶ ἐπίσαρχῳ περικαλλίᾳ καὶ φρέας ἐσθλὰς,
summis laudibus effert utilem pariter atque amorem Alcinoi
Regis Phœacum hortum, eo quod arbores rectas aspectu quo
jucundas, non inanescas fœcundas atque frugiferas habuerit, tan-
ta pomorum fertilitate nobiles, ut præmaturis primis novæ sta-
tim renascerentur. Ita vero ejus habent verba:

Ἐγένετο μάκρα περύκει Γηλεθώτα,
Οχιάνι καὶ ροιαί καὶ μηλεαί αὐλαφόκαρποι,
Σῦκα τε γλυκέρχι, καὶ ἐλαῖαι Γηλεθώσιαι,
Τάσσοντε καρπὸς, σπόλυται, σδεπέπιλείται
χειματος γέδει τέρπεις ἐπετήσιος, αλλ' αει σύρη
τεφυεῖταισσα τὰ μέγφυει, σελλα δε πεσει.
Οχι ἐπ' ὄρη γηρασκει, μηλον δέπι μηλω,
Αυτὰρ ἐπ' οαφυλῇ, οὔκον δέπι συκῷ.

Quæ

Quæ Johanne Lango interprete latine ita vertimus:

Fructus proveniunt ampli felicibus hortis
 Puniceis malum granis, pira, mitia poma
 Et gravidae ficus, & bacca pinguis olivæ.
 Non hæc destituunt fœtus arbusta suaves
 Æstate aut bruma. Sic fertilis aura favoni
 Fert florem, atque una producit in arbore pomum.
 Namque super fœtantque pirus pira, malaque malis,
 Ficubus & ficus, & bacca bacca perennis.

Sed inquies, quis fidem habebit Homero fabularum auctoritati, cuius ars potissima in fictione est? dubiam rem esse, si non penitus incertam, Alcinoi hortos, utpotè quos universa historia ignorat. Speciosas esse rationes fateor, nihil tamen per easdem nostræ decedit sententiæ, modò placeat omnibus, quod eruditis plerisque, Homerum scilicet in *Iliade* virtutem bellicam exhibere, in *Odyssæa* verò prudentiæ civilis specimen edere. Adeòque in præsenti loco non tam ostendere voluit, qualis olim Alcinoi hortus fuerit, si quisquam fuit ejus nominis, sed quales Regum & Principum horti esse debeant. Et quidem, ut felicius absolveret, quod moliebatur opus, ad speciem Paradisi Mosaici effigiasse, optimè ostendit *Justinus*, *Martyr* & *Philosophus* inter Græcos Patres haut postremus, in Lib. quem Cohortationem ad Græcos inscripsit p. 21. postquam Homerum ex divinis Prophetarum libris non pauca suam in Pœsin transtulisse, evicit. Adderem nunc alia, & illustriora quidem nostri seculi exempla, nisi potius paucis exequi placeret, quæ orsus sum.

§. XII.

Ad Secundam classem eas revocamus hortos, qui voluptatis & luxus tantum causa maximis sumtibus instruebantur: Quales quidem olim fuere apud Romanos Luculliani, magnificientiam maxime conspicui, in quibus sepultus est Lucullus: Seneciani, qui Neronem ad domini Senecæ necem impulisse perhibentur: & Sallustiani, qui ob splendorem & amoenitatem à Regibus ad inhabitan-

C

bitan-

bitanduni fuere expetiti, ut ex Vopisco patet; qui, displacebat,
ait, ei, cum esset Rome, habitare in palatio, ac magis placebat in hortis
Sallustii vivere. Alios, quorum non ita frequens in historiis me-
moria est, licet ex iis nonnulli Patavinis celeberrimis hodie in
Italia hortis splendore & cultura vix cesserint, lubens prætereo.
Non tamen possum, quin hic quoque ingens ætatis illius studium
faciendi sumtus redarguam. Ne enim quicquam, quod esset ubi-
que, Romæ deesset, non satis erat, superbas ac præminentibus æ-
dificare domos, non supra humanos visus extruere culmina, nec
nubibus inserere fastigia: Sed serebant insuper Romani rerum Do-
mini in summis turribus pomaria, quorum sylvæ in tectis domo-
rum ac fastigiis nutabant, inde ortis radicibus, quo improbè ca-
cumina egissent. Unde *Fabianus Papirius apud Senecam Rhetorem*
L. II. Controvers. 1. Quin etiam, inquit, montes sylvæq; in domibus mar-
cidis umbra fumoque viridibus. Quemadmodum verò arbores
vulgares summi pretii censebant; duo enim millia nummūm an-
nua una pomus, majore reditu, quam erat apud antiquos prædii,
referebat *Domino*, teste *Plinio lib. 17. c. 1.* ita majoris æstimava-
bant illas, quas deliciarum & ostentationis gratia alebant. Unde
Cn. Domitius L. Crasso solas decem tales æstimavit tricies se-
stertio, sive centies & quinquagies mille florenis. *Val. Maximus*
lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso* collegæ suo altercatione orta
objecit, quod columnas *Hymettias* in portico domus haberet. Quem
continuo *Crassus*, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogavit; at-
que ut respondit, sexagies sestertio: Quanto ergo eam, inquit, mino-
ris fore ætimas, si decem arbusculas inde succidero? ipsa tricies sestertio,
ait *Domitius*. Quæ si ad nostram ætatem referas, quomadmo-
dum pleraque illius ætatis, vix apud quenquam fidem invenient.
Sed an nemo conatus est coercere istam tam effrenem luxurian-
di libidinem? Fecerunt hoc utique Imperatores, nam *Augustus*
Princeps, cum ambitionem in ædificando videret, atque altè at-
tollendo, eamque cum discrimine ruinæ: sive etiam, quia aërem
interciperent & nimis in umbrarent, coercuit, ut in *Strabone lib. 2a*
scriptum est, & septuaginta pedes definivit in modo ædificiorum.

• latid

Hunc

Hunc sequebatur Nero, qui, cum urbs ex suis cineribus surgeret, ædificiorum, ut habet *Tacitus lib. 16. Annal. c. 43 num. 1.* altitudinem cohibuit. Sed modum non expressit noster, fueritne vel ille, qui *Trajanus adscribitur à Victore in Epit. pedem sexagesimam, vel quod probabilius Lipsio in Admir. seu de magnitate Romae lib. 3. c. 4. videtur, ille Augusti, quem obliteratum, ut solet, revocavit.*

§. XIII.

Nec verò minus sumtuosi fuere potentissimæ, dum vivéret, *Babyloniam, Chaldaæ & Assyriæ Reginæ Semiramidis horti penates, tot Poëtarum fabulis decantati & inter septem Mundi mira à Laetantio recensiti.* Hi, licet tamen hominum quam urbium & regnorum fata citò volvantur, nihilque ferè stabile sit, durabant etiamnum *Curtii aetate inviolati, ut ipse testatur lib. 5. cap. 1. n. 34.* non tamen omnino eximi poterant mortalitatis legi; ruderæ enim tantum tamen excelsi ædificii extare hodie dicunt, qui Babylonem sunt profecti. Frustra igitur essemus, si ablatae rei memoriam quereremus alibi, quam in *Strabone, Q. Curtio & Diodoro Siculo,* ex quibus ille in descriptione ejus brevis, reliqui multi & accurati sunt. Qui verò primus mirandi operis fundamenta posuerit, non una est Autorum sententia; *Eustathius* enim Semiramidem hortorum pensilium autorem facit, cui præter communem sententiam, magno consensu subscribunt *Græci & Plinius* verò *lib. 19. cap. 5.* Cyrum fuisse putat, quem tamen facili lapsu, ut erudita *Rhodomanni, Lipsii testimonio insigniter eruditæ, in Conject. ad Sicul. p. 356.* conjectura est, pro Syro legisse Cyro, facile credam. *Diodorus Siculus. 2. 10.* Syrum Regem extruxisse dicit, quem cum *Curtio & Iosepho de Nabuchodonosore sentire credit Rualdus Animadvers. 17. in Vit. Plut. post Brissonium lib. 1. de Regi Pers. & Casaubonum Comment. in Strab.* qui in eo tantum Diodorum à Iosepho abesse putat, quod ille genus ponat, hic verò in singulari exprimat, dum Nabuchodonosori triebuit. Quod vero *Diodorus addit:* Fecisse hoc Regem istum *χαιρε-*

γενναὶ παλλακῆς in gratiam pallace aut pellicis, in eo minus pro-
batur Cl. Loccenio Ind. Philolog. ad. Curt. tit. horti pensiles; huic e-
nim potius placet, Nabuchodonosorem in gratiam uxoris, quae in
montanis Mediæ educata, sylvas spectare, in edito quæ essent,
amabat, hortos fecisse & nemora pensilia. Nec absque ratione
placebat: non enim exiguum huic sententiæ monumentum ac-
cedit ex consensu Berosi Chaldæi apud Eusebium & Flavium 10.11.
Eum enim & antiquissimum esse, & summa religione ac fide res
popularium suorum ad æternitatē consecrasse ex Eruditis pleriq;
credunt. Vid. Cuneus lib. I. de Republ. Hebr. cap. 15.

§. XIV.

Certiores igitur sumus, contra quam fert communis sen-
tentia, Nabuchodonosorem unâ cum uxore regia majestate parū
contentum, ni & naturæ ipsi novam regiam construeret, prodi-
giosam molem saxeam fornicibus desuper suspendisse, montium
species referentem, & variis arborum generibus constitam. Sed ne
B. L. nobis fidem debeat ejus, quod ab hinc duo millia annorum
& quod excurrit, extitit, malo illud alienis quam nostris verbis
exprimere. Ita vero *Diodorus*: Patebant in singula latera quatuor
jugera, accessus verò montosus erat, habebatque extunctiones
alias ex aliis aptas, ita ut theatri aspectum referrent; sub extuctis
autem ascensibus ædificatae erant testudines, sustinentes totum
viridarii pondus, seque invicem sensim paululum exsuperantes ac-
cessu. Fornici autem supremo, cuius altitudo erat L. cubitorum,
imposita erat suprema hortorum superficies, ambitui propugna-
culorum adæquata. Deinde muri sumtuosè firmati & stabiliti cras-
itudinem habebant pedum XXII. Egressus autem quilibet lati-
tudinem habebat X. pedum. Culmina tegebantur lapideis tra-
bibus, longitudine una cum epibolis pedum XVI. latitudine vero
IV. Tabularum autem trabibus impositum, primo quidem sub-
stratum habebat calatum multo bitumine illitum, deincepsque
laterem coctum duplicem gypso colligatum, tertio superinje-
ctum erat tecum plumbeum, ne aggeris humor altius penetra-
ret:

ret: super hæc aggesta erat terræ magna vis, quæ sufficeret ale-
dis maximarum arborum radicibus. Solum autem adæquatum
& complanatum plenum erat arborum omnis generis. Fortices,
lumen excipientes, quod se mutuo excederent, habebant multas
& varias Regum diætas: quarum una supremam superficiem mul-
tis locis incisam habebat, & machinas ad hauriendas aquas, qui-
bus aquæ magna vis ex flumine sursum attollebatur, quod a ne-
mine externo perspici poterat. *Hæc ille: Habent & Germanica*
alicubi suam gratiam, quæ H. Bunting in Itinerario p. 177. expri-
mit sequentibus: Es hat auch die Königin Semiramis
in der Stadt Babylon einen Wunderschönen Lustgar-
ten gebauet / hoch über der Erden / so meisterlich / und
künstlich / daß er ist unter die sieben Wunder-Werck der
Welt gerechnet worden. dieser Garte stunde nff steinern
Mauren / und Seilen / und war der Boden nff den
Seiten mit Quaterstücken übersezet / und ein tieffter
Grund drauff / daß auch Bäume drauff wuchsen / und
500. Schue über sich gingen / und so fruchtbar waren/
als wehren sie aufz der Erden gewachsen. Wer diesen
Garten von fern sahe der meinet / er sehe in einem Wald
uff einem Berge. Zwanzig breite Mauren trugen diesen
Wald / da je eilff Schue eine von der andern stunde.
Daran waren Schnecken gebauet / die das Wasser auf
dem Euphrate in die Höhe trieben den Garten zubefeuich-
ten / das Schloß Semiramis lag an den Gartens / und
begriff un Umeirc zwanzig Stadien / die machen dreht
viertel einer Meile / ist über die maße sehr kostlich gebauet/
und mit Helffenbein Silber und Gold geziert gewesen.
Quod si tamen cui in icona videre magis placeret hortos pensiles,
exhibit eos satis accurate *H. Stephani in postrema Herodoti editio-*
ne, quam, qui velit, evolvat.

C 3

§. XV.

§. XV.

De hortis pensilibus ante fenestras, quos veterum superstitione ob rhamnum servabat & herbas alias, quibus fascinationes & incubos alia que beneficia amoliri credebant, multa hic dicere nihil attinet, cum non ita fuerint sumtuosi. In eandem tamen classem reponendi fortan sunt Gelonis horti circa Syracusas, ab Athenaeo satis copiose descripti, qui vero ut alii plurimi interierunt. Ut & Epicuri, quos primus ille intra urbem Athenensem transstulit ex agris, ut Cicero de Natura Deorum & ali; scribunt, & inde erat, ut otii ipse & hortorum magister appellaretur, docente id Plinio lib. 19. H. N. cap. 4. Ex hortis Aegyptiorum plurimi huc pertinent; illi enim praे reliquis gentibus studiosissime & sumtuosè hortos colebant, ut ob singularem aëris temperiem omnī tempore anni florū novorum copiam haberent. Hos nostris temporibus imitari maximè Turcas accepimus, à quibus ad nos quoque rariorū & incognitarum stirpium non exigua copia afferris solet, ut corona imperialis, quæ vocabulo Turcarum, à quibus eam accepimus, *Tusai* appellatur, & *Tulipan*, quam generosus Dominus Busbequius Legatus ad Tyrannum Turcicum Cæsarius media hieme florentem se non procul ab Adrianopoli vidisse confirmat, cum Epist. i. p. 47. ita scribit: Unum diem Adrianopolis commorati progredimur Constantinopolim versus jam propinquam, veluti extremum nostri itineris actum conjecturi. Per haec loca transeuntibus ingens ubique florū copia offerebatur, narcissorum, hyacinthorum & eorum quos Turcae Tulipan vocant, non sine magna admiratione nostrā propter anni tempus, media plane hyeme floribus minimè amicū. Alios ex innumeris addere superioribus, non adeò magni esset laboris, sed vereor, ne modus, quem etiam in dissertatione observandū puto, id prohibeat, quare ad tertiam classem de proprio, consideratus ibi hortorum utilitatem.

§. XVI.

Fuit vero hortorum usus, ob quem colebantur antiquitus,
non

non unus, sed varius admodum. Sive enim communem vitæ sustentationem, sive sanitatis conservationem aut restitutionem, si-
ve morum & doctrinæ formationem species, ubique satis erat
prolixus. Et quidem ne *quæcumque* & sine ordine procedamus, igno-
rati vix potest, quam œconomum juvent horti munera, cum varia
inde proveniant ciborum genera. Sive enim nova desideres, hortus
desiderio satisfacit, qui singulis fermè anni temporib⁹ novos pro-
trudit fructus; sive quibus necessitatē & famem eludas, hortus alit
uberrime. Ne tamen credas, velim, nostro demū tempore aut pro-
ximè superioribus varias illas, quas recensuimus hortorum utili-
tates cœpisse, extitisse enim easdem antiquissimis temporibus, aut
longè maiores, & recta ratio dictat, & magnorum virorum au-
toritas evincit. Nullum enim dubium est, quin simplicioribus
existentibus hominibus, cibi quoque simpliciores fuerint. At
quid quæso simplicius est in universo ciborum genere herbis, &
quæ magno numero producit hortus? Ea quippe non egent igni
parcentque ligno, expedita res est, & parata semper, *Plin. Hist.*
Nat. 19. c. 4. Unde altera succidia *Ciceroni in Caton. Maj.* quoti-
diani victus levamentum *Columellæ lib. 11. c. 3.* & plebis macellum
innocentiore victu fructum salubrem & frugalem porrigens *Pli-*
nio d. l. dicebatur. Homines verò antiquissimis temporibus sim-
pliciores fuisse hac nostra ætate non ex Historicis solum, sed inde
quoque certum est, quod eos nondum ita acuerat rerum usus.
Posteriora enim tempora superiori necessitati coquos, pistores-
que & varios cibi ac gulæ magistros addiderunt, de quo quidem
consuli possunt iij, qui in consignandis rerum inventoribus suam
nobis operam probarunt. Deinde si vera est, quam ex Scripturis
faciunt conjecturam plerique ex Patribus, nonnulli ex Pontificiis,
in quorum numero *Lyranus*, *Tostatus* & *Carthusianus* sunt, & ex
Nostratibus præcipui, qui procul dubio *B. Lutheri* sententiam se-
quuntur, ante diluvium scilicet homines carnes non edisse, quid
ex esculentis reliquum erat præter herbas & arborum fructus,
quæ expresso nomine *Gen. 1. v. 29.* homini concesserat optimus
maximus Deus? Et inde, ut exquisitè alicubi judicat *Vir Illustris*
& Magnis
sedeb

Magnificus, Dominus Vitus Ludovicus à Seckendorff, Macenas noster maximis nominibus suspiciendus, Poëtarum fabula de priscis mortalibus, qui glandibus vixerint, nata est, quæ tam altas egit radices, ut aliquot ex Ciceronis, observante id Stuckio lib. 2. f. 157. Antiquit. Conviv. multa verò ex aliorum scriptis proverbialibus in primis locutionibus ab Erasmo in Chiliadibus notatis, quæ inde ortum traxerunt, infecerit. An verò inde quoque aliquid traxerit Plinius, qui in Hist. Nat. c. 4. lib. 19. Carnis, inquit, desideria in exprobratione erant. Horti maxime placebant: altioris indaginis, non exigui judicii est. Quicquid horum sit, nonnullas certè gentes frumenti loco arborum fructus usurpasse, Alexander ab Alexandro lib. 3. Gen. Dier. c. 10. refert, & idem, qui in eum eruditè scripsit, Andreas Tiraquellus, Regius in curia parisiensi Senator, multorum autoritate probare nititur. Quod si tamen quis ex eodem fonte, quo superiora, hæc quoque manasse putaverit, nobis hic tantum dixisse sufficit, cum constet inter omnes, multis obsonium longè celeberrimum herbas fuisse & olera; quale quid de Spartana juventute & Persis referunt: eos enim ad panem ferē nihil addidisse præter nasturtium, Plutarchus, Xenophon & Cicero in Quest. Tuscul. satis fidi testes sunt.

§. XVII.

Apud Romanos verò, quis usus fuerit eorum, quæ quondam ferebat hortus, optimè forsan cognosci posset ex schedis, quas coqui in conviviis mittebant ad Dominos, ut hi inde & caput cœnæ seu præcipuum ferculum & ordinem, quo illi uterentur in apponendis cibis, cognoscerent. Sed ejus generis raro occurserunt, nisi apud Macrobius lib. 3. Saturn. c. 13. ubi ipse cœnam Metelli describit; ex quo tamen luxus Romanorum potius quam quicquam, quod ad nostrum institutum facit, appareat. Colligi nihilominus non ita difficili negotio potest cum aliunde, tum præcipue ex distinctis partibus, quibus cœnam suam exhibebant Romani. In antecœnâ enim sive antecœnio, ut vocabant, variis generis pruna & mala citrea locum habebant, cœnam verò aut clau- debat

debat, aut inchoabat laetitia. Si inchoabat, grata vicissitudine sequebantur alia, in quibus horti munera non deerant: Siclaudebat, præbant ea quæ ibi sequebantur. Pocoenium vero nihil ferè nisi horti fructus erat. Hic enim nuces, poma pyra, cerasa, oleæ, uvae, castaneæ apponebantur: quibus, ne redolerent vinum, addebant quoque lauri folia, & ficus, cibum palato adeò gratum, ut postquam gustasset Darius, inde bellum inferre Atheniensibus decerneret, quo sibi acquireret regionem tam suavis cibi feracem. Sed de his aliisque huc facientibus satis prolixi sunt *Struckius, Bulengerius, Lipsius, Pancirollus, Puteanus, Casaubonus, Rosinus, & alii*, qui in declarandis Romanorum conviviis desudarunt. Ex veteribus verò an horti munera melius recenseat quisquam, quam in *Georgicis suis Maro & autor Moreti*, quicunque sit, dubito: an venustius, quæ inde redibant fercula & fercularum condimenta edixerit alter, quam *coquus Plautinus in Pseudoto*, incertus sum: an alibi aliis felicius extollat, quam in *Historia Naturali Plinius*, ignoro. Sed laudabant illi horti fructus, ut suo ævo existerbant. Ex nostra tamen & superiori ætate certi sumus, nunquam sequentibus temporibus senescenti naturæ vires defuisse aut robur excludendi eosdem fructus, nec hominī in quos usus converteret, ingenium. Unde fere citius nova ad vetera accessisse reperies, quam ut quidquam nostris ex veteribus addas. Uno hoc eoque illustri declaro exemplo: Henricus IV. glorioissimus Galliæ Rex, cum in vestibus luxu, atque sumtu, qui in serici coemptionem convertebatur, maxima Regno suo incommoda importari palam esset; subditorum saluti & augendæ rei familiari unicè intentus anno Clc Ioc III. Calend. April. viridaria & hortos per quatuor Franciæ metropoles destinavit, mororum præsertim alborum copiam conscri, eorundemque culturam, in aliendis bombycibus industriam, in excludendis horum ovis curam certis demandari hominibus præcepit. Quorum viridiorum hortorumque beneficio holosericum lanificium, simul contra auri & argenti extra limites alienationem remedium introductum est saluberrimum. *Vid. P. Matheus lib. 6. Hist. Gall. p. 110.*

D

§. XVIII.

21671

§. XVIII.

Breviter haec tenus & , ni fallor , satis luculenter de hortis egimus , quatenus quidem ad vitæ sustentationem faciunt : Quod iidem ob sanitatis conservationem & restitutionem culti fuerint declarandum nunc est. Quemadmodum verò præter injuriam illum œconomicum usum dicimus ; sic citra invidiā hunc usum hortorum medicū appellamus. Resultat verò usus medicus ex insigni herbarum virtute: herba enim nulla est , cui non sua cœlo indita vis sit & robur , quo pugnet adversus affectum malignum acerrimè. Benè hoc ex recentioribus Poëta exprimit , unde non possum , quin ipsius verba elegantissima sanè huc transcribam:

*Magnus inest herbis vigor , & vis insita cœlo
Graminibusque sua est : nihil est tam vile , sacratum
Quin medicamen habent. Ulbo malvæque potestas
Est sua , & urticis.*

Atque hinc factum est , ut multi ex veteribus Græcis potestates & vim herbarum ex diuturnâ observatione traderent , quod fecit *Orpheus* , *Musæus* , *Hesiodus* & antiquitatis parens *Homerus* ; ex quo quæ ipse de Circe habet & Medeâ , laudabili conatu huc trahit *Plinius Hist. Nat. 25. c. 3.* Idem quoq; fecit *Eva Rex Arabinus* , qui de simplicium effectibus ad Neronem scripsit ; *Cratevas* , *Dionysius* & *Metrodorus* ratione quidem blandissima , sed *Plini* iudicio ita , ut nihil inde aliud , nisi rei ipsius difficultas , intelligatur. Præterea non satis fida , minusque tuta erat illa veterum hortensis medicina ; fingebant enim effigies herbarum , atque ita subscribebant effectus. Sed quām sæpe fallat pictura , præsternim in æmulatione naturæ & magno transcribentium numero , nemo est , qui ignoret. Huc accedit , quod sub una specie pingi admodum parum esset , cum quadripartitis anni varietatibus singularè ferè herbæ faciem suam mutent. Crescente igitur ætate artes quoque crescebant & hominum notitia , ex multiplici experientia nata. Quare alii verbis tradebant , quod illi exprimebant pictura ; sed ita , ut declaratis effectibus nuda tantum nomina herbarum traderent : His enim satis erat vim & potestatem demon-

strare

strare querere volentibus. Non desinebat ætas, & ulterius progrediebatur ars; quæ ut cultores suos redderet certiores, picturas cum nominibus conjungebat. Sollicita haec tenus erat industria hominum & labor indefessus, quæ essent herbarum vires, & quomodo easdem inde felicissimè educerent: Huic superiori & nostra ætate novos eosque varios componendi modos addidere *Hippocrates*, *Avicenna*, *Galeni*, & *Rofincii*, quorum nomina ab interitu perennis fama vindicabit & æternitas.

§. XIX.

Inter olera præcipue veteribus commendabatur brassica & lactuca: ex arborum fructibus, ficus. Putabant enim, ficum medicamentum esse omnis cibi noxii, ut est apud *Aristotelem*, & ideò in conviviorum bellariis apponebant, ut emendaret vitium, si quod esset ab aliis cibis. Lactucæ verò statuam juxta ædem Æsculapii erexerant, quod Augustus Cæsar in longa & ancipiti ægritudine consilio Antonii Musæ Medici excellentissimi lactucæ usu fuisset conservatus. Brassicam primus, quod nos scimus, laudat *M. Cato* in libro cui titulum *de Re Rustica* fecit; & ex hoc *Plinius lib. 20. c. 9.* huic principatum tribuit inter olera, eamque vim ac naturam habere dicit, qua ut cum ipso loquamur, medicamentosior non sit alia. Cujus sententiam vel eò diligentius persequi par est, quo certiores sumus, Romanos ea, antequam in Latio Medicorum autoritas invalesceret, annis Icc amplius pro medicamentis usos fuisse ea felicitate, ut nullus in populo extiterit morbus, quem ipsa non depulerint. Varias illas virtutes & hanc medendi vim sequebatur admiratio, admirationem cultus. Adorasse enim brassicam veteres morbo laborantes aut affectu, antequam medicinam adhiberent, aliquo modo ex *Hipponaëtis jambo* conjectura consequilicet. Ita verò ille:

Ο δ' ἐξολισθῶν οὐέτες τὴν κράμβην
Τὴν ἐπαρφύλλον, ή θύσκη πανδώῃ
Γαργηλίοισιν ἐγχυλον πρὸ Φαρμάκων, seu ut in margine
ex alio Codice legit Casaubonus: θαργηλίοισιν
ἐγχυτον.

D 2 min. folde tunc Elapsum

*Elapsus ille supplex brassicam adorabat
Septifoliam, aut eam succosam Pandoræ
Sacrificabat Thargeliis, ante aquam pharmacum biberet.*

Quin & per eandem sacramenta concepta & prælitita fuisset,
non uno, si seria sunt, quæ recenset, probat exemplo πολυμαθέσα-
τος, Casauboni eulogio, Athenæus Deipnosoph. lib. 9. p. 370. lit. B.
ubi Ananius per brassicam jurat amico, eum se maximè diligere.
Verba ejus hæc sunt: Σε πολλῶν ἀνθρώπων ἐγώ Φιλέω μάλιστα, ναὶ
μάτην κράμβην. Mox prodit Teleclides in Prætoribus, qui ναὶ μά-
τας κράμβας: porrò Epicharmus, qui τὸν γά τὴν θαλάσσαν, ναὶ μά-
ταν κράμβαν, in terra & mari per brassicam hoc assevero: & tan-
dem Eupolis in Baptis, qui ναὶ μάτην κράμβην, dixit. Sed si loqui
brassica potuisset, procul dubio se Dei esse clamasset, non Deum,
& indignata fuisset, eum sibi tribui honorem, qui sui esset fatoris,
feminoris, educatoris, altoris. Nos merito miramur multipli-
ces variasque vires, quas uni herbae indidit optimus Deus, nō col-
imus: magnifacimus, non adoramus. Ut enim hoc blasphemum
est & impium, sic admiratione dignum, multas dari in unâ herba
vires, plures existere in uno horto herbas, nec pauciores in uno
mundo hortos esse. Laudari vel eo nomine in primis horti acade-
mici merentur: quæ enim alibi non nisi sparsim, ibi unâ reperies.
In illoru verò numero est Jenensis noster anno 1632. erector: Messa-
nensis an. 1628 extructus: Lipsiensis mandatu Electoris Augusti an-
no 1580 erector: Patavinus anno 1540 extructus: Pisanus in æmula-
tionem illius anno 1547 erector: Lugdunensis ex Batavis, & Monspe-
liensis: qui tamen omnes, ut habet *Vir omni encomio major, Dominus*
Guernerus Rofincius, cui præter summā venerationem & obsequia, ani-
mam quoque debemus, aur. præfat. ad Lib. de purgant. Vegetab. fasces
submittunt horto Parisensi, qui sub auspiciis Henrici IV. Gallie
Regis in urbe extructus erat, sed quod pomœria excederet hortus,
arbitratus Ludovici XIII. Regis Christianissimi, consultore judicio-
fissimo Amando Richelieu, ex urbe in suburbium migrabat, plus
quam bis mille plantarum proventu celebris.

§. X X.

Atque ita usum quoque medicum, ut nostrum quidem institu-
tum ferebat, absolvimus: restat nunc aliis, qui si nō superat, æquare:
tamen:

tafien reliquos videtur. Cultos enim hortos fuisse ob doctrinæ & morū formationem, superius diximus. At vero quo nomine hunc appellabim⁹ usum? Scholasticū eum dicimus, & moralē, si pari hīc termino, quo antea, uti licet. Dari verò hunc hortorū usum, probari facile potest. Ne enim longius abeamus, ex nostratibus nemo erit, qui ignoraverit, ab Illustrissimis Ducib⁹ Saxoniæ, Nutriciis nostris Clementissimis, erectum academicū nostrum & servatū hactenus fuisse eā fini, ut ibi Floræ & Botanices Studiosis herbarū notitia explicaretur & olerum: quod equidem antequā vehementior aura & frigidus jupiter id prohiberet, in horto Collegio contiguo felicissimè præsttit Vir Excellentissimus Dn. Johannes Arnoldus Friderici, Chirurgiæ & Botanices PP. longè celeberrimus, Dn. Patronus & Fons noster observantissimè colendus, dum publicas in eo instituit superiori æstate lectiones. Alibi quin idem fiat, nulli dubitamus. Sed quoniā major antiquitatis veneratio est, quām eorū, quæ ante pedes sunt, placet ex nostra æstate in aliorum temporum memoriā abire. Nullibi sanè lubentius, frequentius nullibi, quā in hortis suis antiquissimi Philosophi commorabantur; Ibi studiis operā dabant, docebant ibi, ibi varia seræ posteritati opera elaborabant. Sic Plato de pugnata triplici pugna & potitus victoriā, à gloriā militari ad philosophiæ labores redibat, hortuloq; empto in Academia loco sub urbano scholam aperuit, discipulos collegit, ibique opera elaboravit, quæ omnis posteritas admirata est, & semper tanquam ſēiōnē venerabitur. Epicurus itidem scholas & conventum suum in hortis habuit, ubi philosophabatur. Pythagoras, Aristoteles, Theophrastus, Xenophon, Athenaeus, Hippocrates, Dioscorides Galenus, Plini⁹ & nescio quis non ex antiquissimis Philosophis ob eundē finē hortos coluerre, plantavere, confevere, propagavere. Ex recentiorib⁹ verò Franciscus Petrarcha in occlusæ vallis, Marsilius Ficinus in veteris montis Picus Mirandulanus & Angelus Politianus in Fessulanis hortis degabant suavissimè. Quid igitur mirū, tot prodivisse ex hortis fructus?

§. XXI.

Romani quoque non floram magis quam Minervam in hortis colebant. Habebant enim illi sua suburbana, ubi se ceu in altissimis secessu studiis adserebant. Unde ſæpe Laurentinum suum laudare Plinium, Epistolas ejus, quibus juxta Ciceronis proxima

D 3

Iaus

laus est, qui legunt, nobiscum fatebuntur omnes. Epistola 9. lib. I.
vocat verum secretumque μυστήριον i.e. interprete Stephano Not. ad
Plin. Epist. Musarum domicilium, vel Musis aptum domicilium.
O dulce otium, inquit, honestumque ac penè omni negotio pulchrius,
ō mane, ō littus, verum secretumque μυστήριον, quam multa invenitis?
De studio Ciceronis in Tusculano res nota est, & vel Quæstiones
illic natæ demonstrant. Nec contenti erant, si aliquandiu in sub-
urbanis vixissent, sed comitem quoque sibi, cum secederent,
Floram associasse, quam suis Bibliothecis inserebant, ut gravissi-
mas curas suaviori amicenitate levarent, ex Epistola Ciceronis
ad Varronem, quæ quarta est libr. 9. colligimus; ita enim ille
eam obsignat: Si hortum in biblioteca habes nihil deerit. Qui
locus non de horto ibi nato, sed translato & ambulatorio intelli-
debet. Cessit quidem ille mos desitque, ut pleraque illius ætatis,
unâ cum hominibus, successit tamen in eis locum aliis, isque, no-
stro quidem judicio, longè felicior. Hic enim pro hortis, quibus in
suis Bibliothecis utebantur Romani, herbaria viva, ut vulgo vo-
cantur, seu Hortos hiemales, ut minus felici nomine appellat Adria-
nus Spigelius: quin & hortos, quos posterior ætas ex ligneis for-
mis, vel ære & scriptis, aut utrisque junctim exhibuit, in nostras
Bibliothecas introduxit. Et hi, cum eruditionem juvent, & au-
geant notitiam, quin huc pertineant, dubium non est. Laudari
vero hic in primis meretur summa industria & indefessus labor,
quem dum vites adhuc integræ essent, conquirendis, exiccandis &
digerendis floribus, herbis & oleribus impedit Dominus D.
Guernerus Roflentius, superius à nobis laudatus. Huic enim non
fatis erat, perreptare montes, scrutari sylvas & convalles, lacus
& stagna per vestigare, quæ nostra habet Germania, & inde conqui-
rere plantas: Sed Italia quoque & Gallia, quas peragravit, redde-
bant, quæ ibi decessent, nec tamen explebant animum ardentissi-
mo desiderio flagrantem: adeo ut & aliunde, & è remotioribus
locis, alia arcesseret. Quo factum est, ut ad decem non exiguae
molis volumina opus excresceret. Cui ne decesset ordo, Dodo-
næum secutus, ipse id præstitit, ut, quod alibi habetur, hic in-
venias, & simus hic reperias, quod alias nullibi. Effigiebus, quibus
flores

135

flōres aut hortos exprimerent, clari sunt *Hieronymus Tragus, Leonhardus Fuchsius, Petrus Andreas Matthiolus, & Conradus Gesnerus.* *Tragus*, quod initium picturæ fecerat, in primis nominandus, exhibet 567 icones, sed quod nullus tum temporis aut Apelles, aut Pyrgoteles existeret, minus eleganter expressas. *Fuchsii* elegantiores sunt, sed pauciores. Reliqui plures habent, ut diligentissimè observat Dn. *Hermannus Conringius* in exquisitæ eruditionis libro, quem *Introductionem in universam artem medicam* inscripsit, cap. 10. n. 13. Fuere & alii iisque viri doctissimi, qui in hoc genere non minus suam nobis operam probarunt. Hic enim quin nominandi sint, *Matthias Lobelius, Rembertus Dodonaeus, & Carolus Clusius*, nulli dubitamus. *Lobelij Historia* quæ anno 1576 Antverpiæ prodiit, 1476 figuræ exhibet. *Dodonæi* verò, anno 1583 ibidem evulgata, 1368. Atque in his, observante itidem *Conringio l.c.* plantæ maximam partem vulgares reperiuntur: *Clusius* verò rariorum stirpium figuræ dat 1535. uti ejusdem exoticum opus 194. Plures & quidem Germanicarum stirpium imagines satis accuratè depictas exhibuit *Jacobus Tabernæmontanus*, ut potè in cuj^o opere 2387 spectare figuræ licet. Quibus plures de suo adjecit *Caspar Bauhinus* editione altera operis *Tabernæmontani*, quod facile reliquis omnibus palmam præcipiet. At inquies, utique datur, quod huic palmam præcipere videtur, *Universalis scilicet plantarum historia*, quæ superiori seculo Lugduni in Galliis prodiit, habens 2686. icones. Sèd eximit nobis dubium ante laudatus *Conringius*, dum à *Bauhino* singulari libro animadversum esse scribit, 400 circiter figuræ in illo opere bis terve repeti, alias ipsis plantis non respondere, alias vitio laborare. Ex recentioribus seræ posteritati, si quæ futura est, opus insigne reliquit *Johannes Bauhinus*, pluribus voluminibus constans, quod Bibliothecam p' antarum *Chabreus* vocat ante annos circiter 20. Eberoduni excusum. In compendium illud rededit jam nominatus *Dominicus Chabreus* & Genevæ 1666 edidit magno cum applausu Eruditorum. Non immerito huc quoque referimus *IO. Jonstoni Historiam plantarum*, cuius tom. I. de arboribus cum figuris æneis excusus Francfurti est, reliqui brevi expectantur. Præ-

ter

ter hos in singularibus nonnullis consuli debere, viri cordati suadent, *Hortum floridum Crispini Passaei Junioris*, qui rariorum & minus vulgarium florum icones 325 ad vivam veramque formam delineatas & secundum quatuor anni tempora divisas exhibet. Item *Hortos Eichstetenses* rarissimum opus, nec minus pretiosum, ob exquisitissimas figuræ æneas, quarum 1083 continet. Comparari vix posse dicunt 600 imperialibus. Dispersæ turbis bellicis sunt cum maximo Reip. literariæ damno tabulæ æneæ atque deperditæ; hinc vix alia operis pretiosissimi editio speranda est. Proximum ab his sibi vendicant locum *Ferrarii eruditissimi Itali Hesperides*, seu *de Cultu pomorum aureorum*. Instructum opus hoc itidem exquisitissimis tabulis æneis est, nec quicquam præter rationem scribendi, cum stylus nonnullis paulò tumidior videatur, in eo hoc usque desideravit eruditus Orbis. *Flora* nunc se silit, seu *de Florum cultura liber*, ejusdem autoris opus, elegantissimis figuris ornatum, & stylo italicō pereleganti conscriptum. Huic penè non dissimilis est *Horticultra* cum figuris variorū hortulani instrumentorum, quā edidit *Laurenbergius*. Ulterius, sed nunquam satis laudato conatu, progressi sunt *Camerarius* & *Mylius*, quorum fille *Hortum Philosophicum* & *Medicum*, hic *Philosophicum* conscripsit. Sed hi omnes cum rari pariter sint atque pretiosi, verius forsitan nostra hac ætate dixeris: *Si hortos in bibliotheca habes, nihil deerit.*

§. XXII.

Redimus nunc mente in eos hortos, unde paululum aberamus, ut varias ibi inscriptiones, acuta dicta, & emblemata ingeniosissima, quorum magnam partem *in suis Deliciis* exhibit *Chytraeus*, in tueamur & admireremur. Sed chartæ angustiæ non ferunt, ut hoc transscribam, quæ magno numero alibi reperies. Non tamen possum, quin hic loci eum horti usum, qui & doctrinam auget, moribusque consulit ac famæ, brevissimis tradam. Horti nostri magistri sunt, qui Protoplastorum nobis lapsum proponunt, propter quem ex Paradiſo horto voluptatis & deliciarum sunt ejecti. Proponunt nobis ejusdē remedia, dolores nempe exquisitissimos, qui in horto Gethsemane cœperunt, & in horto Josephi Arimathei, ubi dux vita sepeliebatur, desierunt. *Eares*, ait, *Cyrillus Alexan-*

Alexandrinus, significat, recursum nobis ad Paradisum morte Christi
esse preparatum. Sed ne falcem in alienam messem mittamus, ma-
lumus, ut, qui velit, adeat *Harmoniam B. Gerhardi Tom. 2. p. 1739.*
2066. & 2067. ubi plura huc facientia occurunt, quam ut prolixio-
rem declarationem à nobis expectet. Proponunt nobis horti no-
stram nativitatem; nam sicut frustra hortulanus ferit, seminat,
rigat, occat, nisi Deus naturæ Dominus benedictione cœlesti la-
bores ejus fœcundet: ita frustra est omne propagandi generis &
sobolis desiderium, nisi universi Creator illud impleat. Proponunt
nobis nostram vitam, & quomodo geri debeat ostendunt. Dupli-
cem in horto nobis arborem sicut scriptura, bonam & mālam, &
ex fructu, cuius generis quælibet sit, colligi debere ait. Noh lane
ex hominibus boni sunt omnes, qui aut Christi nomine appellan-
tur, aut crucis ejus inultum habent cauterium, sed quis ardor, quæ
industria, quod desiderium singulorum sit, non nisi opera ostend-
unt. Ipsa cœlestis veritas & æterni Patris sapientia jubet, ut lilia
intueamur. Frustra sim, si frusta intuebimur. Sed cur intuemur?
Forsitan ut inde discamus prima literarum rudimenta, cum Apolli-
nis judicio apud *Ovidium lib. 10. Metamorph.* Ai primæ literæ no-
minis Ajax in iis reperiantur? minimè. Sed ut recordemur can-
doris ac studeamus puritati, ne offendamus purissimum, qui in-
ter lilia pascitur. Mala punica si intuemur, charitatis recordemur:
Illa enim granis rubicundis ita tument, ut cortex eorum dissiliat:
Sic charitatis nostræ opera exuberent. Coronam imperialem si
intuemur, humilitatis recordemur: Sicut enim flos ejus pulcher-
rimus planè dcorsum se flectit, ita nos quoque quamvis ingenii
aut fortunæ bonis exornati, nos submittere, nec cristas erigere
debemus. Heliotropium si intuemur, obedientiae recordemur:
Sicut enim heliotropium solis amore ita tenetur, ut flosculos scos
à quocunque cœli loco constitutum convertat & ad motum illius
folia sua circumagat, eoque velut gestu audorem & fontem lucis
calorisque vitalis veneratur: Pari modo erectos esse decet animos
nostros, ut in quacunque fortuna ducem suum sequantur, & per
aspera ad altra, per mundi spineta ad cœli roseta ipsum comiten-
tur. Palmam si intuemur, liberationis recordemur; Ut enim

E

arbor

arbor illa non vincitur pondere; sic premantur licet pii variis ad-
versitatibus & fortunæ ludibriis, non tamen opprimuntur: Elucet
inter ipsas ærumnas virtutis decus, ita ut constantia tunc vel maxi-
mè conspiciatur. Sin fructum mavis, temperantiæ recordemur;
ut enim matura palmæ poma & nimia inebriant & strangulant,
Solim teste c. 35. Sic inde modum servare memento. Proponunt
nobis vitæ exitum non per unam cupressum, quæ mortis est indi-
cium, sed per singulos flores. Quotus enim quisque est, qui non
levi vento cadat: qui non subito imbre flaccescat: qui non im-
provisa rubigine torpescat? Quot manè surgunt, qui vespere
eadunt? Quàm tenuis vermiculus spem magnam hortulani de-
collare facit? Sunt & hominis dies tanquam fœnum, & floret
tanquam flos agri. Proponunt nobis nostram resurrectionem,
cujus juxta Epiphanium speciem exprimit universa natura. Pro-
ponunt nobis vitam æternam, quod ipsa Scriptura sub specie hor-
ti paradisiaci facit. Et sanè, si tanta est hortorum nostrorum
suavitas, jucunditas, amoenitas, quæ erit Paradisi cœlestis, quo
nos migraturos speramus, vel potius confidimus? Rectè enim
Augustinus, aut quicunque alias:

Hyems horrens, æstas torrens, illic nunquam sœviunt:
Flos perpetuus rosarum ver agit perpetuum:
Candent lilia, rubescit crocus, sudat balsamum:
Virent prata, vernant sata, rivi mellis influunt,
Pigmentorum spirat odor, liquet & aromatum:
Pendent poma floridorum non lapsura nemoram.
Corollæ, quas in hortis ex variis floribus necimus, imagine in præ-
bent immarcessibilis coronæ, quæ de gratia Christi purpurea, de
gloria aurea est. Sed non certanti non est speranda corona,
& ut *Ambros.* in *Luc. 4.* ait:

**NEMO POTEST, NISI VICERIT,
CORONARI.** CORO-

COROLLARIA.

I.

Mandaveritne potius, an petierit Cæsar, dubium est, quando apud Suetonium in Vit. Cæs. c. 41. Candidatos suos laudabat hunc in modum : *Commendo vobis illum & illum, ut vestro suffragio suam dignitatem teneant. Nobis preces fuisse videntur, quæ vim mandati habebant.*

II.

Venustissima loquendi ratio : *More majorum, Homo Romani ingenii, Romanæ simplicitatis, Romano more facere, & numerus, in quo conspicitur typus Romæ sedens cum caside in capite, globum dextra tenens, cui insistit victoria eam coronans, sinistrâ hastam, & hæc inscriptio : VIRTUS. ROMANORUM.* eadem, non tamen ea urbis tempora, ubi inter opes & luxum pauperes Curios laudare maluerunt quam imitari, respicere dicimus.

III.

Qu. An ebrietas excusat delictum ?

IV.

An jus naturæ cadat in bruta ? Neg.

V.

An Polygamia sit contra jus naturæ ?

VI.

Datur utique servus naturâ.

Scire tuum nihil est, nisi quæ scis rite loquaris.
Quod dum jam præstas, scire tuum ecce
probas.

Gratulab. deprop.

Erhardus Weigelius, Mathem. PP.
Alumn. Inspector, h. t. Facult.
Phil. Decanus.

HOrtorum quondam Romani in *Colle** pro-
babant,
Regnandi populo munia qui caperent.
Quo descendebant hinc *Campus* dicitur illis
Martius, ut fidei tunc facerent specimen.
Hic est *hortorum Collis*, descendimus inde
In campum Martis: Nunc bene siste gra-
dum.
Non probat hic populus, sed quo sis dignus ho-
nore,
Doctrina & virtus inclyta censor erit.

* *Roma Collis hortorum celebris fuit propter Candidatos, quibus*
infus erat in Comitium nundinis venire, & in hoc colle consistere, unde
ab universis possent videri: & inde campum Martium petrum Magi-
stratum descendere. Rosin, l. i. c. II. Antiq. Rom.

Amoris ergo suo scribebat Eschenbachio-
juveni ad opt. quæque nato,

PRÆSES.

Hor-

Horti dum faciem proponis, Candide Damon,
 Horti cultorem, TE simul esse doces:
 Ac artis medicæ. Fidi de pectoris æde,
 Ut laudi cedat, gratulor hoc specimen.

Paucis hisce lineolis amico suo non
 è multis mentem voluit suam
 declarare

Bernhardus Christianus Bernhardi,
 LL. St.

Du schlägst der Eschen nach / so selten sich läßt finden
 Bey schlanker Strauche Pracht in tieffgetrümten Gründen
 Die stets nach ihrer Art am Hügeln wächst herfür
 Und mit Verwunderung wirfft aus der Aste Zier,
 Du schwingst dich auch empor von den gebuckten Seelen /
 Und willst der Eschen gleich den Wolken dich vermählen,
 Die Aeste deiner Kunst die breiten sich jetzt auf
 Und geben Früchte dar an unsern Saalen-Haus.
 Apollo freuet sich / (in dem Mercur gestlogen)
 Erfreuet zeiget an / wie ihm ward auferzogen
 Ein Junger Theophrast, der an den Saalen Strand
 Durch neue Gartenschrifft sich jho macht bekant)
 Und will nach Würden schon den Ort dir aussersehen
 Dass du mit hohen Ruhm kanst bey den Celso stehen
 Der Arzte Tullio, der ganze Musen Thron
 Rufft dir erfreuet zu : Jahr fort du Letter Sohn.
 Ich wiederhole dis nach dem ich auch geschrien
 Feliciter dir zu : Jahr fort / laß dein bemühen
 Und angehitzen Gleiß in vollen Feuer stehen/
 Auf daß man möge bald noch andre Früchte sehen:
 Soll stets Herr Eschenbach / der Eschen nach in wachsen
 Und scheue keinen Leid / bis zu der Sternen-Achsen

E iii

Du

Du glücklich angelange. Dich fleugt schon allbereit
Wie eine Schlang die Esch / der abgegrämte Leid.

Mit diesen wenigen wolte seine treue
Freundschaft gegen seinen viels
geehrten Herrn Vetter bezeugen

Tobias Mahn von Altenburg/
D. H. S. B.

HORTOS, naturæ lusum dum tradis &
artis,
En! ROSA Pieridum, FLOSque futu-
rus eris.

Hinc, quamvis viduavit hems jam fronde
vireta:

Per tamen hoc specimen frondibus illa
virent.

Pauxilla haecce Prae-eximio, juxtimque Lit-
teratisimo DN. JOANNI ESCHEN-
BACH Phil. & Med. Cultori ut per quam
strenuo, ita felicissimo, Favitori honorata-
rissimo aequo, atque Amico in paucis ca-
risimo aulogediat i p.

Joannes Henricus Håner /
Gothanus, Phil. & SS. Th. Cult.

Fraxi-

FRAXINUS in sylvis licet ampla fronde vire-
scat,
Hanc licet haud rivi delectent: En tibi mirum!
Excipit hanc riguus, grato nunc HORTU-
LUS amne.

Hinc quis miretur, si letior ipsa futura,
Proferet hinc ægris cumulato fænore fructus,
Huic, precor, a Phæbo jungatur Thessala Da-
phne.

Paucis hisce ex affectu singulari-
gratulatur Præeximio atque
literatissimo Amico suo

Petrus Paulus Greiesleben /
L L. Stud.

ARTE Cleanthea celebri conamine semper
Haetenus ESCHBACCHI prominuisse studes.
Hinc illud specimen, quo nunc tua Musa Camœnisi
Te probat. Hoc pariat commoda mille precor!

Hisce paucis Amico ac Contubernali
suo perquam dilecto gratulab.

Johannes Meyer.
Phil. Studiosus.

Res

Res mira est HORTI faciem dum tempore
BRUMÆ

Quo lugent HORTI, verba secare soles.
Sed laudanda tamen, quum sic præstantia doctæ
Indolis elucet, quâ PER AMANDE
clues.

Nam varios variæ proponens ARBORIS USUS,
HERBARUM gnarum TE simul esse
probas.

Demonstras siquidem raras in ponte Cathedræ,
Cesset HERBARUM gratia cuncta licet.
Gratulor: Eximiis hic AUSIBUS, atque stu-
pendas

Quò cumules laudes, cordicitus voveo,
Tu verò crescas sublimis ut ARBOR in
HORTO

Ac laetos fructus PATRIÆ, abundè
feras.

Hoc singularis Amicitiae testandæ ergo
Per-Eximio Dn. Respond. Affini
suo dilectissimo. f.

Johannes Christoph: Schlichte-
gross. Phil. & LL. Stud.
P. phil. St. phil. M. Mag. C. Mag. L. Mag.

RE

Oeconomia E 156, 2